

Ctírad Václav Pospíšil

Úvod
do husovských
dilemat

HISTORIE A TEOLOGIE

KAROLINUM

Úvod do husovských dilemat

Historie a teologie

Ctirad Václav Pospíšil

Recenzovali: Pavel Černuška, Ph.D.

doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz

Praha 2020

Redakce Jan Sušer

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

První vydání

© Univerzita Karlova, 2020

© Ctirad Václav Pospíšil, 2020

ISBN 978-80-246-4684-8

ISBN 978-80-246-4695-4 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Ecclesia natura sua est semper reconcilians

Jan Pavel II.

Reconciliatio et paenitentia, čl. 8

EV 9, č. 1097

Věnováno Janu Pavlu II.

u příležitosti sta let od jeho narození

OBSAH

Na způsob úvodu: Huse, Huse, nedáš mi spát v kuse.	11
1. Jan Hus - ideál v postideologické době?	23
2. Rozplétání gordických uzlů aneb druhý život Jana Husa.	36
2.1 Současný český katolík a Jan Hus	38
2.2 Základní typy Husova obrazu v našich dějinách a jejich význam pro nás	50
2.2.1 Husův obraz v 15. a 16. století. Betlémský kazatel a husitství, reformace a dnešní katolictví	50
2.2.2 Různé obrazy a někdy spíše přemalby Jana Husa od osvícenství dále	59
2.3 Jan Pavel II. a výsledky lateránského symposia	87
Exkurs: Dilema jménem Jan Žižka.	94
3. Doba mistra Jana Husa - epocha krizí, rozporů a těžkých dilemat.	114
3.1 Pražské souměstí	115
3.2 Děsivé morové epidemie, války, pogromy	119
3.3 Šlechta a panovník, papežské schizma, konciliarismus, církvní poměry, hereze	124
3.4 Češi a cizozemci (Němci), pražské obecné učení (univerzita)	141
3.5 Překlady Bible	149
3.6 Ekonomické těžkosti, právní situace	154
3.7 Eschatologicky laděné vize a proroctví	156
3.8 Rozporuplnost postavy Václava IV.	160
3.9 Dílčí závěrečné zamyšlení: Historie jako učitelka života	162

4. John Viklef – dilema nominalismu a realismu	166
5. Viklef v Čechách na přelomu 14. a 15. století. Dilema: Viklef filosof a reformátor – ortodoxie „svatosvatého národa českého“	183
6. Základní údaje o životě Jana Husa	198
7. Husova nauka o eucharistii a otázka jeho pravověrnosti v kontextu jeho procesu a následného utrakvismu	231
7.1 Stručný genetický výklad pravého významu transsubstanciačního modelu vyjadřování víry v tajemství Kristovy přítomnosti v eucharistii	236
7.2 Milíč z Kroměříže a následný boj o časté svaté přijímání laiků ze strany takzvaných předchůdců Jana Husa	249
7.3 Stanislav ze Znojma – specifická recepce Viklefa a konsubstancialismus	257
7.4 Husova nauka o reálné přítomnosti Kristově v eucharistii a jeho kontroverzní eklesiologie	260
7.5 Bohoslužba slova – Husovo karatelství	274
7.6 Hus a wilsnacká událost	285
7.7 Počátky podávání svátosti oltářní laikům pod obojí způsobou a postoj Jana Husa k této staronové praxi	288
7.8 Konsubstancialismus Jakoubka ze Stříbra, obnovitele tradice laického kalicha	295
7.9 Kostnický proces s Janem Husem a naše dilemata	305
8. Systematická christologie a soteriologie Jana Husa . .	316
8.1 Husův Komentář Sentencí a první polovina jeho třetí knihy, obecné charakteristiky jeho christologie a soteriologie	318
8.2 Hus rozhodně nepopíral trvalost vtělení	322
8.3 Vtělení podmíněné hříchem a otázka predestinace	323
8.4 Teologie dějin: vtělení v šesté epoše	330

8.5 Úcta příslušející Kristovu lidství – úcta prokazovaná obrazům	332
8.6 Ježíšova schopnost hřešit a jeho faktická bezhříšnost	334
8.7 Závěrečné hodnocení Husovy christologie a soteriologie	335
9. Základní rysy trojiční teologie mistra Jana Husa	338
9.1 Hlavní prameny a místo Husova <i>Komentáře Sentencí</i> v jeho životě a díle	341
9.2 Trojiční tematika v Husově <i>Komentáři Sentencí</i>	345
9.2.1 Téma Trojice v úvodech k 1. a 2. knize <i>Komentáře Sentencí</i>	346
9.2.2 Stvořitelská Trojice a trinitární exemplarismus	350
9.2.3 Další klíčové charakteristiky trinitologie Jana Husa.	354
9.2.4 Tři pozoruhodné podněty obsažené v trinitologii Jana Husa	360
9.3 Závěrečné hodnocení Husovy trinitologie.	365
Celkový závěr: Dilemata zůstanou dilemata	367
1. První ohnisko: stále pokračující druhý život mistra Jan Husa	368
2. Historické předpoklady teologické analýzy	372
3. Druhé ohnisko: Husovo teologické myšlení	373
Použité zkratky	380
Bibliografie	382
Summary	393
Jmenný rejstřík	396

NA ZPŮSOB ÚVODU: HUSE, HUSE, NEDÁŠ MI SPÁT V KUSE

Přesně těmito slovy začíná vstupní partie monografie *Husovská dilemata*, která vyšla v roce 2015 jako příspěvek ze strany české katolické teologie k šestistému výročí od skonu pražského reformátora.¹ Další léta ukázala, že moje spaní Hus narušovat opravdu nepřestal. Dilemata se nedají vyřešit jednou provždy, zůstávají totiž jako trvale přítomné otázky a výzvy námětem a provokací k dalšímu promýšlení. Nedělal si iluze, že nynější zpracování by mohlo aspirovat na jejich definitivní překonání, což je jedním z důvodů, proč jsem nyní zvolil titul *Úvod do husovských dilemat*.

Jelikož se jedná o nefalšované vnitřní zápolení, snad čtenář následujících stránek omluví, když se některé argumenty a zásadní myšlenky budou v nových souvislostech objevovat znovu a znovu, což slouží také jako umocňující důraz a možná i jako určité naléhání na proměnu vlastního smýšlení. Po čtenáři také nikdo nemůže chtít, aby si po několika desítkách stránek pamatoval vše, co bylo již vyjádřeno. Při prezentování historických předpokladů teologické lektury Husova myšlenkového odkazu se nebylo možno vyhnout setkáním s týmiž tématy, která například patří jak k obecnému historickému pozadí, tak zároveň do Husova životního příběhu, někdy se pak znovu nemohou neobjevit i v pasáži věnované Husově nauce o eucharistii a eklesiologii, zejména v partii věnované Husovu procesu v Kostnici. Připadal jsem si jako člověk, který vícekrát prochází tímtež velkým městem, a proto nevyhnutelně spatřuje znovu tytéž domy, ulice, monumenty, ovšem pokaždé v nových souvislostech, z jiných zorných úhlů a v poněkud odlišném světle. Uvědomoval jsem si také to, že dnes se nezřídka čtou jen ty partie knihy, které dotyčného více zajímají, a proto ono opakování není tak docela neopodstatněné. Ty, kteří budou knihu číst od

¹ Srov. C. V. Pospíšil: *Husovská dilemata*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015.

začátku do konce, bych rád na tomto místě požádal o porozumění a trochu trpělivosti. Uspořádat vše logicky, lineárně a bez opětných dotyků s tím, co již bylo prezentováno dříve, se mi prostě nepodařilo. Obávám se, že to ani není dost dobře možné. Zkrátka a dobře, zvládnutí tak nesmírně košaté problematiky, obrovského množství historických jednotlivin a vztahů, tolika různých druhů odbornosti je možná také důvodem, proč podobná kniha zatím nevznikla.

V současnosti pět let stará práce byla výrazně podmíněna již zmíněným výročím. Mým cílem tehdy bylo tvořivě navázat na výzvy Jana Pavla II.² k hlubšímu studiu života a hlavně díla betlémského kazatele a také na vyznění lateránského symposia z konce roku 1999, o němž bude níže vícekrát řeč. Šlo tak říkajíc o čest „praporu“ české katolické teologie, o prosazování linie zmíněného symposia v rámci české katolické církve i celé naší společnosti a její další odborné prohlubování. V průběhu následujících let se díky dalšímu zájmu o husovskou tematiku v mé mysli i na mém pracovním stole stále hromadily nové údaje, potenciální doplňky, vylepšení, rozšíření, a proto se vcelku pochopitelně stále zřetelněji rodil záměr původní text vzít znovu do rukou a na uvedeném základě vystavět v zásadě novou monografii.

Zároveň jsem si uvědomoval, že v naší odborné literatuře schází opravdu současné komplexní uvedení do husovské tematiky, které by zahrnovalo nejen základní historické údaje o jeho životě, o dobovém pozadí, o problematice viklefismu a jeho recepci v Praze na přelomu 14. a 15. století, o velmi rozsáhlé a v mnoha ohledech klíčové problematice takzvaného druhého Husova života, ale také uvedení do základních tematických okruhů myšlenkového odkazu teologa z Betlémské kaple.³ Tato kniha má tudíž výrazně vyšší ambice než ono předchozí,

² Určitě se sluší připomenout, že dne 18. května 2020 jsme si připomněli 100. výročí od narození tohoto opravdu velkého papeže, prvního z naší, slovanské krve, který vyjádřil upřímnou lítost nad bolestným skonem mistra Jana Husa a který o něm hovořil velmi přívětivě, ba dokonce jej nenápadně přirovnal ke Kristu, jak uvidíme níže, a tak definitivně z hlediska instituce katolické církve legitimizoval pozitivní postoj i laskavé hodnocení této velké postavy našich národních dějin ze strany katolických teologů, filosofů a historiků. Není tudíž náhodou, že jsem tomuto zesnulému papeži nynější zpracování věnoval.

³ V průběhu třetího desetiletí minulého století se dva autoři pokusili o něco podobného, být druhým životem Jana Husa se nezabývali. Srov. V. Novotný: *Jan Hus: život a učení*, I/1-2, Praha: J. Laichter, 1921 a 1923; V. Kybal: *Jan Hus: život a učení*, II/1-3, Praha: J. Laichter, 1923-1926-1931. Dílo jistě pozoruhodné, dodnes vhodné k tomu, aby do

z dnešního hlediska svým způsobem předběžné zpracování. Stále mi jde o narovnávání poměru dnešního katolíka i nekatolíka k postavě pražského reformátora, nicméně do popředí vstupuje rovněž ona snaha poskytnout v jediném svazku pokud možno co nejkompletnější úvod do husovské problematiky v celé její šíři alespoň co do předložených témat, protože materiální kompletnost v dané věci je asi nedosažitelnou utopií. Jelikož, jak již bylo řečeno, nic takového v naší odborné literatuře, zejména z perspektivy současné katolické teologie,⁴ není k dispozici, ukázalo se opět vhodné doplnit do titulu nejen ono slůvko „úvod“, ale také podtitul „historie a teologie“.

Rozhodně nezastírám, že vycházím z předchozí práce, nicméně z kvalitativního hlediska dostává čtenář do rukou práci, kterou je třeba hodnotit nikoli jako druhé, rozšířené vydání, nýbrž jako opravdu novou monografii. Z kvantitativního srovnání, které podrobně prezentuji v závěru této knihy, rovněž vyplývá, že nikdo nemůže pochybovat o totožném hodnocení předkládané monografie jako v předchozím souvětí, neboť rozsah textu se vzhledem k onomu původnímu zvýšil přibližně o sedmdesát procent.

Vydat takto laděnou monografii právě v roce 2020 má rozhodně opodstatnění. V první řadě se dostáváme do let, na něž by s velkou mírou pravděpodobnosti mělo připadnout **šestisté padesáté výročí od narození mistra svobodných umění a bakaláře v oboru teologie, svého času také děkana artistické fakulty a rektora pražského**

něho nahlíželi odborníci, nikoli však již způsobil k novému vydání. Historické bádání i teologická reflexe za bezmála sto, potažmo devadesát let totiž zaznamenaly nebývalý pokrok. Kybalova prezentace Husova teologického myšlenkového odkazu je sice až skrupulózně pečlivá, nicméně spíše přehledová, takže leckdy to opravdu zajímavé není ani pojmenováno.

⁴ Pokus kolegy Martina Chadimy z roku 2014 (srov. M. Chadima: *Mistr Jan Hus: člověk, teolog, mučedník*, Praha: Česká biblická společnost, 2014) obsahuje jen velmi málo informací o Husově době (srov. *ibid.*, s. 14–31). Není zde předestřen ani celý Husův životní příběh. Pozornost zmíněného autora se upírá především k Husově eklesiologii (srov. *ibid.*, s. 42–170) a jen v jistém ohledu dotykově také k jeho nauce o eucharistii (srov. *ibid.*, s. 172–190). Nezbyvá tudíž než konstatovat, že kniha, ač určitě není nezajímavá, nepředstavuje komplexní úvod do husovské problematiky ani z historického, ani z teologického hlediska. Její vadou určitě není, že je psána z hlediska teologické školy Církve československé husitské. Nový úvod do husovské problematiky ze současného katolického hlediska je tudíž každopádně velmi potřebný, protože žádný není k dispozici.

obecného učení, reformního kazatele Jana Husa.⁵ V témže roce si navíc budeme připomínat šest set let od bojů na Vítkově a také od zásadního vojenského střetu u pražského Vyšehradu mezi odpůrci krále Zikmunda a jeho přívrženci, přičemž ono první uskupení se skládalo výlučně z příslušníků různých názorových proudů zastánců laického kalicha. Zdá se být evidentní, že k oné společenské explozi by došlo tak jako tak, tedy že betlémský kazatel rozhodně nebyl jeho rozhodující příčinou, nicméně v řetězení dějinných událostí jeho život od následujících peripetií odtrhovat rozhodně nelze. Husovská dilemata jsou svým způsobem nevyhnutelně součástí husitských dilemat, jichž se proto v této knize také částečně dotýkám, a to zejména v exkursu za druhou kapitolou, věnovaném postavě velitele polních vojsk Jana Žižky, a v sedmé kapitole, kde se zabývám Jakoubkovou eucharistickou naukou.

Čtenář, který bere do rukou tento svazek, by měl mít na paměti, že hlavní autorův zájem leží v oblasti teologie, a to nikoli pouze technicky. Vedle rozboru Husovy nauky týkající se například eucharistie, eklesiologie, christologie, trojiční teologie, teologie stvoření se jedná také o celkový etický aspekt jeho působení. Jestliže historik se podobným hodnocením na morální rovině programově spíše vyhýbá a většinou po vstupu na zmíněné svým způsobem minové pole moc netouží, teolog je má přímo v popisu práce, neboť jeho úsilí nekončí jen v poznání předloženém ostatním, nýbrž nevyhnutelně také v ustavičném korigování vlastních postojů a následně ve vybízení ostatních k proměně smýšlení, v tomto případě konkrétně k revizi dosavadních přístupů a hodnocení postavy a nauky mistra Jana a do jisté míry také husitství a utrakvistické tradice. Práce na právě naznačené liše určitě není pouze vnitřní záležitostí české katolické církve, případně českých křesťanů, kteří patří k různým konfesím, protože se nevyhnutelně dotýká celé společnosti. Jak totiž správně konstatoval Tomáš G. Masaryk, česká otázka jakožto problematika našeho národního uvědomění úzce souvisí s náboženskou otázkou, lhostejno přítom, zda se to někomu

⁵ Jak uvidíme níže, Jan Hus se narodil někdy mezi lety 1364–1375. V současné době odborníci nejčastěji kladou jeho narození odhadem někam kolem roku 1370–1371. Sluší se připomenout také 600 let od narození Jiřího z Poděbrad 23. 4. 1420. Byl to muž usilující o mír a o mezikonfesní dialog.

líbí, nebo právě nezamlouvá. Nejrůznější tradice přítomné v našem českém národním příběhu, které zásadním způsobem spoluurčují naši identitu, jsou totiž zcela evidentně spjaty s křesťanskými konfesemi, případně s jejich vztahem k judaismu a do jisté míry také k předchozím formám přírodního náboženství starých Slovanů, a proto ti, kdo pracují na poli ekumenického či mezináboženského dialogu, jsou také nositeli sice nikoli výlučné, leč velmi specifické odpovědnosti za utváření opravdu lidsky důstojné podoby našeho vlastenectví.⁶ **Tato kniha proto směřuje pochopitelně v první řadě k pokřtěným všech církví u nás, jichž se Husův příběh dotýká poněkud intenzivněji než ostatních příslušníků našeho národa, obzvláštním způsobem je určena těm, kdo přednášejí a studují na teologických fakultách. Zároveň by mohla a měla probouzet zájem u odborníků na historii a filosofii i u všech, jimž leží na srdci to, co Masaryk definoval jako českou otázku.**

Jak již bylo řečeno, husovská problematika je nesmírně košatá. Teprve když člověk vstoupí na zmíněné pole, začne si uvědomovat, co všechno je ve hře: dobová evropská a církevní historie, totéž v českém vydání, filosofie, středověká i současná teologie, spiritualita, dobové právo, při vyhodnocování postojů historických osob je to pochopitelně etika a morální teologie, sociologie, politologie, ale také ikonografie, liturgika, problematika staročeské gramatiky, k tomu všemu ještě další klíčové epochy našich národních dějin od obrození po současnost, protože právě s nimi je úzce spjat takzvaný druhý život mistra Jana Husa a nové podoby prezentace husitství. Je evidentní, že tohle všechno jeden člověk nemůže zvládat na špičkové úrovni. Ideální kniha o Janu Husovi neexistuje a také nikdy nevyjde. Hermeneutika navíc jasně

⁶ Velmi silně tuto odpovědnost českých křesťanů v rámci ekumeny za národní povědomí podtrhuje P. Hošek: *Je to náš příběh*, Brno: CDK, 2018. Sám pak v páté kapitole opravdu nekonfliktně a vstřícně připomíná i kriticky analyzuje sedm velkých tradic utvářejících naši identitu: cyrilometodějskou, svatováclavskou, husitsko-bratrskou, svatojanskou, obroze-necko-masarykovskou, tradici ve vztahu k pohanství, tradici ve vztahu k židovství. Snad by se dalo poněkud diskutovat o tom, zda bratrská tradice je jediným vyústěním té původně husitské, protože ona utrakvistická dlouho existovala v rámci české katolické církve, možná jako nechtěné a trpěné dítě. Při konfesní unifikaci mnozí utrakvisté následně splynuli s katolíky „pod jednou“. Utrakvistická tradice však v rámci české katolické církve do jisté míry skrytě působila a dodnes spoluutváří konfesní povědomí nemalého počtu českých katolíků.

učí, že určitému výroku, textu, myšlenkovému odkazu nelze správně porozumět bez vcítění se do mluvčího, neboť ve hře je otázka motivací, a pochopitelně také bez vnímání dobových situačních souvislostí. Aby toho nebylo tak „málo“, je třeba jasně podtrhnout, že u historické postavy Husova typu není správné omezit se pouze na dění a fakta, aniž by se bral v potaz hlouběji analyzovaný obsah jeho myšlenkového poselství. V tomto případě se totiž historie a teologie nevyhnutelně vzájemně potřebují, doplňují, v ideálním případě dokonce vzájemně prostupují. Není-li mou ambicí přinášet nějaké nové poznatky na poli vědecké historie, kde má prezentace nemůže překročit úroveň vysoké popularizace, pak to neznamena, že vědecké přínosy na poli teologie a snad trochu také filosofie by nemohly vrhat na historickou problematiku určité světlo, jemuž by příslušní odborníci mohli ku prospěchu věci samotné věnovat také trochu pozornosti. Řečeno jinak, určité nové pohledy a zjištění dříve netušených souvislostí v rámci teologického myšlení Jana Husa určitě nejsou tak úplně bez významu pro historickou vědu jako takovou.

Nebývalá komplexnost přístupů spjatých s rozličnými specializacemi v zásadě vylučuje naprosto lineární prezentaci, jak již bylo zmíněno, především na rovině argumentace, v níž se přímo odehrává mé vlastní zápolení o zaujetí co nejspravedlivějšího postoje k betlémskému horliteli a někdy též k následujícímu husitství. Nesmíme zapomínat, že především náměty první, druhé, šesté a sedmé kapitoly, jež představím záhy, pokaždé aspirují na specifický celkový pohled na husovskou problematiku, takže v hodnotících partiích nemohou opětne nezaznívat velmi podobné tóny, nicméně vždy v souvislosti s novými údaji. Koneckonců i v symfonických skladbách velkého Beethovena se určité téma v bezpočtu variací neustále vrací, aniž by to něčím sluchu vadilo. Opakující se pomyslné příboje myšlenkových vln argumentační snahy jako by neustále narážely a tříštily se o skalisko tajemné minulosti, což plně odpovídá tomu, že dilemata zůstávají dilematy bez jednoznačného a definitivního řešení.

Nyní nastal čas představit rozvržení celého tématu do jednotlivých kapitol. Naše společné putování zahájíme pokusem o řešení palčivé otázky, proč se v postideologické epoše vůbec zabývat mužem ideálu, jímž nesporně mistr Jan Hus je. Takto koncipovaná **první kapitola**

plynule navazuje na úvod, v němž se právě nacházíme. Zároveň v této partii předznamenanám celou svoji lekturu, když pohovořím o takzvaném mnohodimenzionálním přístupu k minulosti, neboť jeden úhel pohledu nám umožňuje zachytit to vznešené a úctyhodné, zatímco jiné perspektivy nám odhalí věci diskutabilní, nebo dokonce nepřijatelné, jež je nutno podrobovat pokud možno chápavé a laskavé kritice. Kritérium pro přijímání nebo odmítání čehokoli je nasnadě, protože si musím klást otázku, zda to nebo ono bych chtěl přejímat a napodobovat, anebo rozhodně nikoli. Nemohu přece oslavovat to, co následně sám nechci přebírat. Toho přitažlivého, sympatického, následováníhodného na postavě i nauce betlémského horlitele je velmi mnoho, nicméně se zde, jak bude patrné níže v textu, střetáváme rovněž se záležitostmi, které pro nás nejsou snadno přijatelné,⁷ ať jsme, nebo nejsme katolickými křesťany. K mistru Janovi tedy budu přistupovat s hlubokou úctou, zároveň ale odmítám pouhopouhé vychvalování nebo zavrhování. Nevyhnutelně tím pozlobím všechny, kdo ho vnímají jednostranně a nekriticky pozitivně a stejně tak odmítavě a negativně. Právě v tom ale tkví stále aktuální a zároveň naléhavá výzva k zásadní proměně smýšlení, která pochopitelně bolí, a proto je tak nepopulární. K řečenému si dovolím poznamenat, že ten, kdo by z celkového a nevyhnutelně dilematického hodnocení obsaženého na následujících stránkách vytrhoval pouze jeden druh výroků, tedy nazření husovské problematiky jaksi jednorozměrově, jako bych ho jen a jen kritizoval, anebo jen a jen vychvaloval, by rozhodně nepředkládal adekvátním způsobem to, k čemu jsem dospěl. Tato kniha je jako jeden jediný kubistický obraz, v němž jsou přítomny pohledy z mnoha stran najednou.

⁷ Když člověk jako Jiří Kejř, který se husovskému bádání poctivě věnoval celý život, vysloví následující myšlenky, měli bychom to brát velmi vážně: „K Husovu životopisu bude sotva možno dodat podstatné doplňky... A především se nesnažme vidět v Husovi jen nespornou a obdivovanou kladnou osobnost, které nemá být vytýkána žádná vada, která byla poslána na smrt zlovlí jiných, která se vymyká jakékoli kritice svých lidských vlastností. Hus byl opravdu člověk, který měl své slabé stránky, který právě proto, že není legendou, je nám bližší a pochopitelnější... Bude muset být znovu nastoupena ještě v nedávných desetiletích odmítaná cesta duchovního proniknutí Husovým myšlením, bude muset být znovu dáno důležité slovo teologii a dokonce psychologii, která by se měla pokusit porozumět Husovi v jeho složité osobnosti.“ J. Kejř: *Jan Hus známý i neznámý*, Praha: Karolinum, 2010, s. 108n.

V poměrně rozsáhlé **druhé kapitole** jednak nastíním možnosti, které skýtá dnešnímu katolíkovi současná teologická reflexe, když se jedná o revizi jeho vztahu k Janu Husovi a husitství, jednak připomenu a kriticky rozeberu různé typy představ o betlémském kazateli, s nimiž se v našich dějinách setkáváme zejména v posledních dvou staletích. Budeme se tedy věnovat tématu takzvaného druhého Husova života. Zároveň bychom ale neměli zapomínat, že do tohoto spletitého jevu svým snažením sami patříme stejně jako celá tato kniha. Za druhou kapitolu jsem si dovolil umístit **relativně krátký exkurs týkající se našeho postoje k postavě Jana Žižky**, neboť i on nevyhnutelně musí mít své místo v knize věnované husovským dilematům, která souvisejí s dilematy husitskými. I Žižka je nesporně mužem hluboké víry a člověk vznesených ideálů, zároveň však vykazuje takové rysy, které sice můžeme chápat, nicméně rozhodně je nebudeme chtít přenášet do současnosti.

Jakmile se zbavíme zátěží dob relativně blízkých i těch poněkud vzdálenějších, které leží mezi námi a dobou betlémského horlitele, otevře se před námi volná cesta k minulosti. Chceme-li hlouběji porozumět Janu Husovi, musíme se nezbytně **zabývat jeho dobou, což bude náplní třetí partie této knihy**. Nepůjde mi o popisování všech možných dějů, nýbrž spíše o uchopení hlavních krizových jevů, které jsou v mnohém určující pro Husovo myšlení i pro následné husitství. Je známo, že betlémský kazatel se jako myslitel a reformátor nechal silně ovlivnit **myšlením anglického mistra Johna Viklefa, jehož osudem a dílem se budeme zabývat v další kapitole**. Poté se zaměřím na hlavní charakteristiky specifické **recepcce viklefismu ze strany českého reformního kruhu na přelomu 14. a 15. století**. Celkově **šestá kapitola** bude věnována přehlednému připomenutí základních obrysů Husova životního příběhu. Ačkoli, jak jsem již předeslal, nemíním aspirovat na vědecké přínosy na rovině historie, toto snažení určitě není zbytečné, uvážíme-li množství často velmi rozsáhlých monografií, z nichž s velikou uctivostí k jejich autorům čerpám, protože úplně vše člověk, jenž se nespécializuje na husovskou a husitskou historiografii, nemá v dnešní hektické době šanci nikdy přečíst.

Na tomto základě **v sedmé, velmi rozsáhlé kapitole pojednám o problematice Husovy nauky o eucharistii a s ní spjaté ekleziologii**, s čímž celkem logicky souvisí také otázka Jakoubkova učení

o nejsvětější svátosti. Velmi důležitý je ovšem celkový přístup k dané problematice, jenž vychází z toho, jaké místo přísluší eucharistické nauce v rámci pomyslného organismu jednotlivých tajemství víry. Představíme-li si souhrn učení víry jako velehory, pak eucharistie je přirovnatelná k jednomu z nejvyšších štítů, po jehož dosažení jsme s to jakoby jedním pohledem vnímat všechno ostatní. Ke zdolání zmíněné velehory je ale třeba předeslat nejprve poněkud zasvěcenější osvětlení transsubstanciačního způsobu popisování tohoto nevýslovného mystéria. Problematika Husovy ortodoxie či heterodoxie, nahlížená ze zorného úhlu dnešní katolické teologie, se ale nemůže zaměřovat pouze na spisy a výroky, neboť do hry vstupuje také kostnický proces, s nímž se budeme vyrovnávat v posledním oddílu sedmé kapitoly.

Jestliže právě připomenutá partie bude pojednávat o eucharistickém Kristově těle i o jeho těle církevním, pak to přímo volá po hlubším vstupu na specifické **pole christologie betlémského kazatele, a právě tomu bude věnována celkově osmá pasáž tohoto úvodu do husovské tematiky**. Dotkneme se přitom také problematiky místa, které v Husově díle patří jeho velkému *Komentáři Sentencí*, ježž prozatím nejen historikové, ale také teologové výrazně odsouvali stranou. S naukou o postavě Ježíše Krista souvisí inteligentní prezentace jeho spásnosného významu pro nás, tedy soteriologie. Každý, kdo by se chtěl v budoucnu detailněji zabývat morální teologií obsaženou v Husových spisech,⁸ musí počítat s její soteriologickou valencí, neboť v dobré teologii jde vždycky primárně o život v plnosti a v posledním důsledku o život věčný. Je dobře známo, že Husa svírala celý život tíseň ohledně jeho vlastní spásy, k čemuž se přidružovalo velmi tíživé břemeno odpovědnosti duchovního za spásu jemu svěcených osob.

⁸ Je třeba podotknout, že Husova morální teologie není prozatím zpracována uspokojivým způsobem. Uvedená tematika není rozsáhleji prezentována a vyhodnocena ani v Kybalově třísvazkovém zpracování Husova myšlenkového odkazu. Zdá se, že se jedná o poměrně tvrdý oříšek. Z uvedeného důvodu je třeba hodnotit pozitivně snad první pokus rekonstruovat morální teologii v díle mistra Jana Husa: srov. Dominik Opatrný: *Zachránit lidi od hříchů. Etika v teologii Jana Husa*, Jihlava: Mlýn, 2018. Obdobně jako u jiných teologických tematik i nyní vychází na povrch, že v oblasti morální teologie se Jan Hus projevoval jako dobový univerzitní mistr. Jeho morální teologii určitě nelze hodnotit jinak než jako pravověrně katolickou. Leckdy však u Jana Husa shledáváme sklon k mravnímu maximalismu.

Poslední, **devátá kapitola** nás zavede do oblasti, jíž se v předchozích desetiletích nezabýval téměř nikdo. Důvodem tohoto opomíjení může být nesprávné předporozumění, podle něhož by trinitární teologie měla být jen jakousi teorií bez zásadního vztahu k životu a k praxi. Současná trinitologie ale již několik desetiletí dané mínění odmítá a dokládá, že nauka o Trojjediném je ve skutečnosti nesmírně praktická záležitost, od níž se odvíjí v teologii jako celku a zejména v osobní i komunitní spiritualitě velmi mnohé, takže je určitá naděje, že i tato partie vrhne nové světlo na postavu a především mentalitu betlémského horlitele. Jelikož tajemství nejsvětější Trojice se dotýká rovněž problematiky stvoření, budeme mít příležitost nahlédnout i do tohoto segmentu Husova myšlenkového odkazu.

Desátým bodem této monografie bude vcelku pochopitelně **souhrnný závěr**, v němž se pokusím nejen přehlédnout dosažené výsledky, ale zároveň také vyjádřit mínění ohledně Husovy pravověrnosti, a to pochopitelně z hlediska dnešní katolické teologické reflexe. V jistém slova smyslu na způsob informačního dotyku pohovořím opravdu velmi stručně ještě o Husově mariologii a eschatologii, které nikterak nevybočují z dobového standardu. Shrnu rovněž to nejdůležitější, co by mělo formovat náš vícerozměrový přístup k pražskému reformátorovi, v němž se nemůže neprolínat kritičnost, porozumění a také nefalšovaná uctivost, ba obdiv.

Obvykle bývá zvykem v posledním odstavci takového úvodu projevít vděčnost těm, kteří ke zdaru předkládaného díla nějak přispěli. V první řadě velmi rád zmiňuji vzácného kolegu Petra Čorneje, který mi před více než pěti lety dodával odvalu k předchozímu publikačnímu počínu a následně mi podal pomocnou ruku při vzniku tohoto textu, když mne upozornil na několik drobných nepřesností a kolegiálně vyjádřil jako odborník svůj vlastní pohled na hodnocení postavy Václava IV. Řadu rad zejména bibliografické povahy mi poskytl kolega Jan Blahoslav Lášek z HTF UK, s nímž jsem o mnoha zde prezentovaných problémech diskutoval. Mezi ty, kdo mi nějakým způsobem pomáhali, motivovali mne svými otázkami i kritickými poznámkami a dodávali mi síly, patří také doktor Pavel Černuška, paní farářka Ivana Krejčí, moje sestra Jana Ludmila Pospíšilová, O. S. F., a doktorka Veronika Řeháková. Určitě bych velmi rád vyslovil srdečný dík mnoha